

GLASUL MINORITĂȚILOR LA VOIX DES MINORITÉS DIE STIMME DER MINDERHEITEN

ANUL
ANNÉE
JAHRGANG

XIII.

OCTOMVRIE-NOEMBRIE
OCTOBRE-NOVEMBRE
OKTOBER-NOVEMBER

1935.

NUMĂRUL
NUMÉRO
NUMMER

10-11

Trecutul minoritar al românilor Ardeleni.

Studiu istorico-politic.

De: **Dániel Anton.**

Formațiunea deosebită a curentului puterilor istorice, în continuă mișcare, este că atunci, când ideologia naționalismului totalitar, în sistemul ei de teorie, o definește concepția Statului și a Națiunii astfel, încât cercurile acestei concepții se acopăr reciproc, complet și fără lipsuri, adică tinde la realizarea unei aderențe totale între Stat și Națiune și are ca punct de plecare principiul, că Statul pentru contemporani este organizarea funcțiunilor națiunii însăși, pentru susținerea echilibrului, își angajează un principiu, care s'a născut tocmai din rezolvarea problemei naționalităților și care în ultima analiză, conține esența acesteia sub altă formă de aparență Acest principiu, care a avut o influență decisivă asupra hotărârilor, cari au contribuit la darea unei noi înfățișări continentului Europa, prin contracte de pace încheiate în 1919-20 și semnate la Versailles, Neuilly, Sèvres, Saint-Germain și Trianon și care a fost aplicat și la întocmirea contractelor minoritare, — *nu este altceva, decât problema minorităților.*

Este incontestabil, că problema minorităților, precum și drepturile popoarelor minoritare, puse sub garanția internațională, care ating în mod simțitor ideea suveranității absolute a Statului, este o sarcină grea pentru acele State, pe teritoriul cărora, pe lângă elementele majorității — purtătorii ideii de Stat — trăesc și cetățeni aparținători minorității de rasă, de religie și de limbă. Chestiunea minorităților și ocrotirea drepturilor acestora, este o problemă grea și accentuată în Europa cen-

trală și orientală, unde amestecul naționalităților este așa de compus și complicat, încât o delimitare exactă a unor State strict naționale nu se poate înfăptui; a căuta o delimitare nouă în această parte a continentului, întru totul conformă principiului de naționalitate, cum acesta a reușit în Anglia, Italia, Spania și Franța, este o încercare zadarnică. Este deci o tendință firească, care vrea cu orice preț eliminarea abuzurilor unui naționalism exagerat și care recunoaște că principiul naționalităților și derivatul direct al acestuia: problema minorităților, a devenit drept principiu de Stat. Astfel se poate înțelege, că dela 1919 încoace asistăm la o adevărată polemică științifică în jurul acestei chestiuni, pentru a se ști, în definitiv, dacă principiul naționalităților poate fi creator al unei păci durabile, sau dacă el este, un principiu anarhic. Este deci, în răspunsul obiectiv și științific ce se poate da acestei întrebări, o justificare sau o condamnare a întregii opere politice și juridice, creată prin tratatele din 1919–20.¹

Chiar și România își poate mulțumi existența sa, în cadrele ei de astăzi, consfințirii și aplicării largi, a principiului naționalităților, cu ocaziunea întocmirii contractelor de pace. Aplicarea acestui principiu *în forma sa pasivă*, a înlesnit ca unele fracțiuni de națiune, de exemplu românii din Ardeal, să se unească cu colectivitatea ce are însușiri naționale similare, pe de altă parte în neputința unei asemenea soluțiuni a considerat acele grupuri, de exemplu pe ungurii din Ardeal, ca minorități de rasă, de religie și de limbă și le-a atribuit drepturi puse sub protecția internațională. Aceste drepturi acordate minorităților își au rădăcini în dreptul natural și *nu constituesc un mănunchiu de privilegii, nici o dublă cetățenie în favoarea minorităților, nici drepturi în plus pentru ele față de majoritatea cetățenilor, ci garantează pentru minorități drepturi egale, care sunt comune pentru fiecare cetățean al Statului și le dă posibilitatea de a susține tipurile lor de rasă și caracterul lor național, constituiesc o garanție pentru evoluția liberă a însușirilor lor speciale și în general formează un scut pentru posesia neturburată a tuturor drepturilor, care convin fiecărui individ, ca membru al organizației societății umane. în concepția aceasta protecțiunea minori-*

¹ Sofronie George: „Principiul naționalităților în dreptul internațional public.” Ediția Acad. Rom. București, 1929, pag. 6.

tăților nu însemnează antagonism între Stat și colectivitățile minoritare.

Tratatele de pace din 1919–20 și tratatele pentru ocrotirea minorităților, încheiate ulterior între Statele succesorale, noi sau mărite și principalele puteri aliate și asociate n'au stabilit principiile aplicabile minorităților drept răsplată pentru bună purtare a colectivităților de națiuni, declarate minorități de rasă, de religie și de limbă. Recunoașterea acestor drepturi nu este altceva, decât rezultatul logic al aplicării principiului de naționalitate. Aplicarea în realitate a acestor drepturi depinde de îndeplinirea unei singure condițiuni. Această condițiune este cuprinsă în punctul 3 al rezoluțiunii adoptate de către Societatea Națiunilor în ședința ei din 21 Septembrie 1922: „L'Assemblée, tout en reconnaissant le droit fondamental des minorités a être protégées par la Société des Nations contre toute oppression, insiste sur le devoir qui incombe aux minorités de race, de religion ou de langue de coopérer, en citoyens loyaux, avec la nation à laquelle ils appartiennent maintenant.”² *Odată îndeplinită condițiunea menționată mai sus, se deschide drumul liber pentru exercitarea și realizarea fără discuție a drepturilor acordate și asigurate minorităților.*

Însă, realizarea teoriilor în viața practică se lovește aproape întotdeauna de obstacole și măreția planurilor ideale, încetul cu încetul, dispare îndată ce ideile ies din cărțile savanților și părăsesc mesele verzi ale camerilor de consiliu. În legătura cu drepturile recunoscute minorităților, poporul maghiar din România, deasemenea simte aceste abateri, ce se produc în detrimentul esenței, căci cu totul, că nu scapă nici o ocazie să dea dovadă, cu intenție bună și voință cinstită, că este cetățean loial și devotat în România mărită, *Statul și majoritatea dominantă nu recunoaște fără condiții și controversate totalitatea drepturilor minorităților.*

Nu este scopul acestui studiu să se ocupe cu examinarea tuturor acestor motive istorice, politice și psiho-naționale, în virtutea cărora Statul își manifestă o atitudine, dacă nu chiar ostilă, dar în tot cazul indiferentă față de drepturile minorităților. El încearcă o sinteză a evenimentelor istorice și politice, ocupându-se numai cu una din obiecțiunile, care se pun de regulă

² *Baranyai Zoltán:* „A kisebbségi jogok védelmének kézikönyve.” Berlin, 1925, pag. 149.

Ca element de convingere, în discuțiunile ce se angajează în legătură cu problema minorităților; cu sinteza aceasta face o modestă operă de informațiune și documentare. *Aceasta obiecțiune se bazează pe comparațiunea chestiunii de naționalitate a românilor din Ardeal, cu problema minorităților, actuală în zilele istorice de astăzi, adică se compară situația de atunci a națiunii române din Ardeal cu situația prezentă a ungarilor Ardeleni.* Și, fiindcă, în istoria chestiunii naționalităților din Ungaria dinaintea războiului, *legea XLIV din 1868, despre egala îndreptățire a naționalităților* constituie un moment foarte important, este natural, că citarea acesteia, este tactica favorizată a acelor, cari nu o cunosc sau nu vor să cunoască dreptatea tezei formulate de către Gonsiorowski, care pune în evidență, că rezolvarea cinstită, fără gânduri lăaturalnice, fără dicțiuni și ficțiuni, a chestiunii naționalităților și a problemei minorităților, este factorul cel mai important al păcii durabile și al propășirii neturburate, a omenirii.

Trebue să răsfoim analele istoriei, dacă dorim să ne apropiem de grupul problemei, pentru descoperirea și examinarea căruia s'a angajat acest studiu. Cunoașterea adevărată a istoriei ungarilor în momentele sale cele mai importante, precum și punerea în evidență a mișcărilor de naționalitate a românilor Ardeleni, în linii generale, formează condițiunea după îndeplinirea căreia, ajungem la liberalismul lui Deák –Eötvös și la stabilirea înțeleșului just al legii XLIV din 1868 despre egala îndreptățire a naționalităților.

În ultimile decenii ale secolului IX și-au ocupat ungrii patria lor și sub domnia regilor din dinastia lui Árpád au constituit Statul lor între munții Carpați în secolele XI, XII și XIII.³ Națiunea ungară prin aceasta a dat dovadă, că posedă putere de constituire și de susținere al unui Stat, însușire care a lipsit din masele mai numeroase și mai puternice ale goșilor din vest și din est, ale longobarzilor, ale hunilor și avarilor. Abia a intrat poporul maghiar, cu drepturi egale între familiile popoarelor Europei din evul mediu, progresul înfloritor al poporului și al culturii a fost întrerupt în mijlocul secolului XIII, prin invazia grozavă a mongolilor.

³ *Klebsberg Kunó*: „Magyarország világtörténeti hivatása és kultúrája”. Conferință ținută la Stockholm, la 29 Aprilie 1930, a fost publicată în cartea lui: „Világválságban”. Budapesta, 1931, pag. 159–182.

Abia a trecut 100 de ani în istoria popoarelor după invazia devastatoare a tătarilor, ne aflăm în fața imperiului ungar din evul mediu, ca mare putere în Europa orientală. Însă tocmai în momentul istoric, când imperiul ungar a fost în plină putere și progresul a luat un avânt covârșitor, în a doua parte a secolului XIV a apărut în Europa poporul turc, care în decurs de trei secole a sfârșit cu totul puterea ungurească. Față de acest popor cuceritor, destinul Ungariei a fost să-și verse sângele ei sub loviturile acestei puteri, iar chemarea ei a fost, să o oprească, în urma luptelor cu turcii, poporul ungar aproape a pierit, numărul sufletelor s'a micșorat în proporție îngrozitoare, iar averea lui națională, s'a nimicit. Catastrofa cea mare a ajuns asupra națiunii maghiare sub dominația regelui Ludovic II, din familia Jagello, în anul 1526, pe câmpul Mohaci.

Abia se liberează poporul maghiar de sub stăpânirea turcească în anul 1699 în urma păcii încheiate la Carloviț, țara sărăcită își primește un nou dușman în Austria imperialistă. Puterea Habsburgilor, ca recompensă pentru ajutorul dat ungarilor la isgonirea turcilor, a cerut renunțarea la suveranitatea de Stat și a avut intenția fermă să încorporeze Ungaria liberată cu câteva momente mai înainte, între Statele unitare de sub cârmuirea Habsburgilor. Contra politicii de centralizare a Austriei s'a ridicat imediat și spontan, instinctul de existență al națiunii. Dacă în secolele anterioare, motivul general al istoriei poporului maghiar a fost lupta și rezistența în contra cuceririlor turcești de acum înainte apărarea independenței naționale, față de tendințele centralizatoare ale Austriei, se pune în primul plan. Încercările ministrului de stat Lobkowitz, ale lui Ampringen și ale cardinalului Kollonich, intențiunile și înfăptuirile lui Iosif II, înfrângerea ungarilor cu ajutorul rușilor în luptele lor pentru libertate, depunerea armelor dela Világos și eforturile miniștrilor Swarzenberg și Bach, sunt momentele cele mai importante, ale politicii de contopire a Habsburgilor. În urma ciocnirii centralismului austriac cu tendințele de independență ale puterii naționale maghiare, tenziunea a fost stabilită și a fost eliminată numai în anul 1867 cu ocaziunea împăcării națiunii ungare cu dinastia habsburgică și a încheierei, așa numitului dualism.

Reprivirea istorică succintă de mai sus ne evidențiază în mod neîndoios, *că națiunea maghiară îndată ce a călcat pământul Europei a fost nevoită să intre în luptă interminabilă, pentru*

a-și asigura posibilitățile existenței, evoluției și propășirii sale. A fost silită secole întregi ca să-și apere cu armele independența țării sale contra pericolelor iminente de din afară, cari au atacat independența și integritatea sa naturală. Este natural, că pe lângă astfel de situațiuni istorice, care pretind o pregătire neîncetată la război defensiv, regularea relațiilor interne, eliminarea divergențelor, rezolvarea chestiunilor de discordie și în general munca de propășire și a întăririi interne n'a putut lua un avânt mai considerabil și dinamismul ei a avut un ritm foarte încet.

Presiunea furcilor, la urmă a austriacilor de din afară, iar puterea extensivă a problemelor nerezolvate de dinăuntru au măcinat rezervele de puteri nu prea abundente ale ungarilor.

Una dintre aceste probleme interne nerezolvate a fost *chestiunea naționalităților, în concepție mai strânsă: mișcarea națională a poporului român din Ardeal*. Recunosc și istoricii români, că în primăvara și vara anului 1790, după moartea lui Iosif II, s'a organizat în rândurile conducătoare ale poporului român din Ardeal o mișcare națională și politică, care și-a avut scopul, să grupeze toate straturile poporului român pentru susținerea, unui ideal comun și a unui program central; în general a urmărit deșteptarea conștiinței naționale într'un cerc cât mai întins.⁴ Adică ultimile decenii ale secolului XVIII înseamnă pornirea organizată și uniformă a mișcării naționalităților române din Ardeal. Este adevărat, că în al treilea deceniu al secolului le găsim urmele pretențiunilor politice posterioare ale naționalităților, în adresele înaintate de episcopul Klein lui Carol III și împărătesei Maria Terezia, în care cere, ca în regiunile locuite în majoritate de români, administrația locală să fie română, iar în serviciile publice români să fie angajați corăspunzător procentului lor și participarea lor în camerele de legiferare să fie în proporție cu acest procent numeric,⁵ însă încercarea aceasta nu s'a dezvoltat și nu a devenit o mișcare organizată a maselelor mari.

Îndată după moartea împăratului Iosif II, reprezentantul cel mai tipic și agil al absolutismului germanizator și abia a ocupat

⁴ Dr. Ioan Lupaș: „Contribuțiuni la istoria românilor Ardeleni, 1780–1792.” Ediția Acad. Rom. București, 1915, pag. 624.

⁵ Jancsó Benedek: „A román iredentista mozgalmak története.” Budapest, 1920, pag. 17.

tronul Leopold II, conducătorii românilor din Ardeal n'au mai stat nepăsători, ci au început a se întruni în diferite locuri și a se sfătui asupra mijloacelor și căilor de urmat, ca să poată dobândi drepturi constituționale-politice și pentru poporul român. *Ioan Bob episcopul greco-catolic din Blaj și Gherasim Adamovici episcopul greco-oriental din Sibiu, în anul 1791 au înaintat împăratului Leopold II un memoriu, căruia mai târziu is-a zis «Supplex libellus valachorum»* în care pentru întâia dată au fost cuprinse în scris cererile politice și naționale ale românilor Ardeleni, bazate pe documentația filologică și istorică a cercetătorilor renumiți ai trecutului românesc: Klein, Sincai și Maior și pe scrierile cronicarului anonim (Anonimus) al regelui Béla.

În acest memoriu – *Supplex libellus valachorum* – după o lungă introducere istorică, românii Ardeleni își formulează postulatele lor național-politice în următoarele puncte: 1. Numirile odioase de toleranți, neprimiți între straturi să nu mai fie întrebuintate la adresa românilor, fiind nedemne și injurioase. Națiunea română să fie reaşezată în folosința tuturor drepturilor civile și regnicolare. 2. Națiunii române să i se restituie între celelalte națiuni ardelenice locul, pe care l-a avut înainte de anul 1437, când s'a încheiat „unio trium nationum”. 3. Clerul, nobilimea și poporul român să fie împărțășit de acelaș tratament și de aceleași beneficii ca și clerul, nobilimea și poporul națiunilor, cari constituiesc „sistema uniunii.” 4. Să fie admiși în număr proporționat și românii ca deputați în dieta țării și ca funcționari publici. 5. Pentru județe, scaune și districte să se stabilească numiri ungurești românești, sau săsești românești după naționalitatea locuitorilor, ori să li se dea vechile numiri, după râuri și cetăți. Să se declare, că toți locuitorii principatului, fără nici o deosebire de națiune sau religie trebuie să fie împărțășii de beneficii și de libertăți egale și să poarte, în măsura puterilor, sarcini egale.⁶

Dupăce dieta din Cluj n'a luat în considerare cele cinci puncte ale memoriului, episcopii Ioan Bob și Gherasim Adamovici au plecat la Viena, spre a mijloci la curtea împărătească, să li se facă și românilor dreptate, dar totuși, după actul politic al memoriului „*Supplex libellus valachorum*” mișcarea națională a românilor Ardeleni a avut o perioadă de 50 ani destul de liniștită. Motivul cel mai important al acestei liniști și inactivitate

⁶ *Jancsó Benedek*: opera citată, pag. 20.

era, că în viața istorică a Principatelor Românești epoca fanarioților (1714–1821) chiar atunci și-a dat sfârșitul și astfel în timpul marilor transformări politice și naționale, reciprocitatea de simțire, de gândire și de planuri politice era foarte greu de stabilit și de consolidat. Puterea de atragere, care ar fi îndreptat poporul român din Ardeal spre un centru, care este plasat în afară de hotarele Statului, nu a avut o intensitate potrivită; iar încercările și tendințele venite din partea Principatelor Românești n’au fost destul de viguroase spre a putea da curs unei mișcări cuprinzătoare de masse.

Evoluția și formarea mai deplină a aspirațiilor mișcării naționale a românilor din Ardeal *este în strânsă legătură cu dorința opiniei publice liberale din Ungaria, care în deceniul al treilea al secolului trecut a pretins, ca în locul limbei latine să fie introdusă limba maghiară, drept limbă oficială în organizațiile administrative și în diferitele ramuri ale vieții publice.* Legile aduse, în legătură cu limba oficială, de către adunările de reforme ale țării – VIII: 1830, III: 1836, VI: 1840, II: 1844, au ordonat întrebuințarea limbei maghiare drept limbă oficială, însă au neglijat și nu au luat în considerare pretențiunile naționalităților. Este adevărat însă, că nici una dintre dispozițiunile pozitive nu conține o astfel de regulă, care ar fi avut scopul suprimarea și prigonirea naționalităților, sau împiedecarea evoluțiunei însușirilor speciale și tipice ale acestora. Legile VIII: 1840 și II: 1844, pe care naționalitățile le-au atacat cel mai violent fiindcă acestea au obligat pe toți preoții să și însușească limba maghiară și au ordonat introducerea limbei maghiare în învățământul public, *nici n’au fost aplicate.*

Totuși mișcarea națională a poporului român din Ardeal din zi în zi a devenit mai puternică și mai întinsă și puterea ei motrică a fost problema nerezolvată a limbei. *Caracterul național al unui popor se demonstrează în forma cea mai accentuată și tipică prin limba lui și limba proprie a fiecărei națiuni, este un factor decisiv de conștiință națională; ea a ajuns să țină permanent trează conștiința fiecărui individ despre personalitatea morală aparte a naționalității sale.* Cu drept cuvânt spune Eötvös Iosif, autorul legii naționalităților, că popoarele țin azi mai mult la limba lor, decât la patrie. Este deci natural, că o națiune își mobilizează toate puterile de rezistență împotriva agresiunilor și dușmăniei, cari ținesc înlăturarea și suprimarea

limbei proprii a ei ; este usor de înțeles, că mișcarea națională a românilor din Ardeal a manifestat o atitudine ostilă și dârză, față de raționalismul primitiv al liberalismului, care nu s'a folosit de ocazia potrivită pentru a rezolva problemele arzătoare și a lichida diferendele între majoritate și naționalități.

După astfel de antecedente au survenit evenimentele din 1848–49, care au condus națiunea ungară la depunerea armelor la Világos. În istoria mișcărilor naționale române din Ardeal, *Adunarea Națională română ținută la Blaj, în ziua de 15 Mai 1848*, a fost o manifestație foarte importantă. Importanța ei constă în aceea, că în secolul XIX adunarea aceasta a formulat întâia oară programul politic al românilor din Ardeal. Punctele principale ale acestui program sunt următoarele:

1. Națiunea română pretinde în privința politică independența sa națională, ca națiunea română să fie reprezentată în număr proporționat în dieta țării, ca să aibă funcționarii ei în toate ramurile administrației locale, în justiție și în armată și ca limba română, să fie întrebuințată în proporție cuvenită atât în legiferare, cât și în administrație. Pretinde, ca în fiecare an să aibă posibilitatea de a ține adunarea ei națională.

2. Națiunea cere înarmarea poporului român, adică înființarea unei gărzi naționale și cere ca și ofițerii acestei gărzi să fie români.

3. Cere, ca chestiunea unirei cu Ungaria să nu fie luată în desbatere, până când și națiunea română nu va fi și ea o națiune constituțională și dacă dieta Ardealului ar intra în desbaterea unirei, atunci națiunea română protestează în mod solemn contra acestui procedeu.

Cât privește pretențiunile politice, adunarea națională română din Blaj, în programul ei votat a trecut numai cu atâta peste pretențiunile memoriului „*Supplex libellus valachorum*”, cu cât timpurile de atunci schimbate, au justificat afirmativ modificarea acestuia. Au protestat împotriva unirei Ardealului cu Ungaria, însă n'au pretins încă nimic așa ceva, ce ar fi lezat sau periclitat integritatea teritorială a Statului.⁷ Primele urme ale planurilor foederalistice le găsim în adresele înaintate la Viena, pe la sfârșitul anului 1849, respective la începutul anului 1850 de către Andrei Șaguna episcopul ortodox din Sibiu și Vasile Erdélyi episcopul unit din Oradea. Însă aceste planuri, care n'au

⁷ Jancsó Benedek: opera citată, pag. 38–39.

luat în considerare starea faptică teritorială a Statului ungar, nici ideea de Stat și au avut scopul unirea tuturor românilor într'o provincie separată și sub un șef deosebit național, n'au fost concretizate și aplicate nici în dispozițiunile legilor despre egalitatea naționalităților și a limbilor, aduse și votate în dieta Ardealului convocată prin patentă imperială la Sibiu pentru data de 15 Iunie 1863 și la care dietă au luat parte numai reprezentanții românilor și ai sașilor.

*Dieta Ardealului din Cluj, la 30 Mai 1848 a votat unirea Ardealului cu Ungaria. Însă legile din 1848–49 n'au rezolvat nici de data asta problema naționalităților și astfel suntem nevoiți a primi drept adevăr ceea ce spune Szekfű Iuliu, distinsul istoric maghiar contemporan. El ne arată și documentează, că problema de uriașă importanță a naționalităților își are rădăcinile ei în atitudinea liberalismului din al patrulea deceniu al secolului trecut. Problema (a limbei) ivită atunci nu a fost rezolvată astfel, ca părțile interesate să se fi putut liniști și conviețuirea lor să devină intimă și amicală. Problema nerezolvată de atunci s'a întins ca o rană deschisă asupra corpului națiunii. Rana aceasta însă nu o găsim numai în dezvoltarea ungară, ci aceasta se află în toate Statele moderne, între hotarele cărora trăesc fii mai multor rase de popoare sub dominația principiilor liberale de Stat. Liberalismul n'a rezolvat nu numai problema naționalităților a noastră dar n'a rezolvat nici pe aceea a Austriei, a Germaniei și a Angliei... Liberalismul n'a domolit nicăiri mișcările revoluționare ale naționalităților; chiar și față de diferendele cele mai simple, care au ieșit la iveală între popoare, Libertatea și Mintea s'au dovedit ca nepuțincioase. Nu avem deci motive să ne acuzăm: conștiința noastră poate să fie liberă de păcate și egoism, fiindcă cu totul că nu le-am putut rezolva problemele noastre de naționalitate, nu ne poate condamna nimenea, dacă cumva nu este fariseu, fiindcă nu există nici un popor, care ar fi rezolvat această problemă în ultima jumătate a secolului, în perioada liberalismului. Libertatea politică s'a dovedit ineficace pentru a potoli ea singură valurile de antagonism extrem de vage între germanicehi – polonezi, englezi – irlandezi și în Alsacia între germani și francezi.*⁸

⁸ Szekfű Gyula: „Három nemzedék és ami utána következik.” Budapesta, 1934, pag. 119.

După ce absolutismul austriac s'a prăbușit pe câmpurile de luptă italiene și cehe, în anii 1859 și 1866 și națiunea ungară și-a demonstrat voința s'a fermă de împăcare, în anul 1867 s'a încheiat între Austria și Ungaria așa numitul dualism. În legătură cu împăcarea de drept public, urmă realizarea neîntârziată a programului lui Széchenyi: restabilirea relației amicale cu naționalitățile țării. Luptele crâncene și dezastruoase ale anilor 1848–49 au lăsat impresii sguuitoare în conștiința și mentalitatea națiunii maghiare; deja în timpul absolutismului s'au ridicat glasuri, care au pretins împăcarea sinceră cu naționalitățile.⁹

Principiile și ideile cuprinse în legea XLIV: 1868 despre egala îndreptățire a naționalităților își au ca bază renumitul discurs academic al lui Széchenyi Ștefan. Forma ei este liberală, iar conținutul îl are stigmatul curentului marelui reformator al vieții publice maghiare, Széchenyi Ștefan. Legea este opera personală a lui Deák Francisc și Eötvös Iosif, cei doi mari bărbați de Stat din era dualismului. Principiile și dispozițiunile cuprinse în legea naționalităților sunt următoarele:

I. *Limba oficială a adunării țării și a guvernului* este cea maghiară. În limba ungară se aduc legile țării, însă acestea trebuie publicate în traducere oficială în limbile tuturor națiunilor din țară. (Art. 1.)

II. *În viața autorităților municipale* limba oficială este cea ungară. În procesele verbale, pe lângă limba oficială, se pot folosi toate limbile, pe care le dorește reprezentanța autorității, sau o cincime a ei. În adunări și ședințe fiecare membru are dreptul să vorbească în limba lui maternă. Autoritățile municipale în actele lor înaintate guvernului Statului pe lângă limba oficială, pot folosi fiecare limbă din procesele verbale ale lor. În raporturile lor reciproce, autoritățile au dreptul să folosească pe lângă limba oficială ori care dintre limbele întrebuițate la dresarea proceselor verbale. În cadrul gestiunilor interne este obligatorie limba oficială. Însă în cazul dacă aceasta s'ar lovi de greutate se poate utiliza oricare dintre limbile din procesele verbale ale autorității. Funcționarii în relațiunile lor oficiale cu comunele, adunările, asociațiunile, instituțiunile și particularii sunt ținuiți a comunica în limba proprie a acestora. (Art. 2, 3, 4, 5, 6.)

⁹ Szekfű Gyula: opera citată, pag. 199.

III. *În justiție*, dacă partea recurge fără intervenția avocatului instanțelor judecătorești, are dreptul, ca pe lângă limba oficială să vorbească în oricare limbă, care este recunoscută ca limbă a procesului verbal al municipiului la care aparține autoritatea judiciară respectivă. Procesele verbale ale desbaterilor se pot dresa în oricare dintre aceste limbi. Hotărârile judecătorești trebuiesc aduse în limba procesului verbal dresat în cursul desbaterilor; totuși acestea se pot elibera, la cererea oricărei dintre părți, în limba, care este recunoscută pentru procesul verbal al municipiului în interiorul căruia se află judecătoria. Forurile judiciare apelative, în caz de nevoie dispun ca actele dresate în altă limbă decât cea oficială să fie traduse în ungurește, pe cheltueala Statului. Hotărârile ce le aduc instanțele de recurs, sunt redactate în limba oficială însă judecătoria ca instanță de fond, în competența căreia cade înmanuarea acestora, este obligată a le elibera aceste hotărâri în oricare dintre limbile acceptate pentru procesele verbale ale municipiului pe al cărui teritoriu ea se găsește. Limba oficială a autorităților cărții funduare este cea ungară, însă deciziunile și extrasele trebuiesc eliberate pe oricare limbă a procesului verbal al municipiului pe teritoriul căruia funcționează autoritatea cărții funduare. (Art. 7, 8, 9, 11, 12.)

IV. *Comunitățile bisericesti*, precum și corpurile și autoritățile eclesiastice superioare sunt în drept să și stabilească limba pe care o folosesc în deliberațiuni, la conducerea matricolelor, în gestiunea interioară, precum și în școlile susținute de ele, ținând seama în acest din urmă caz numai de dispozițiunile cuprinse în legea învățământului public. (Art. 10, 14, 15, 16.)

V. *Pe terenul instrucției publice* Statul este obligat a se îngriji, ca în școlile de Stat fiecare cetățean al său să aibă posibilitatea de a se instrui în limba lui maternă. În școlile secundare și superioare unde limba maternă a elevilor nu este aceeași, pentru fiecare dintre aceste limbi se înființează o catedră de limbă și de literatură, maternă. În universitățile țării limba de predare este cea maghiară, însă Statul este obligat ca să înființeze câte o catedră de limba și literatura fiecărei naționalități. Fiecare cetățean, indiferent de naționalitate, parochiile și comunele pot înființa școli primare, secundare și superioare, care au drepturi pe deplin egale cu școlile de Stat de același grad. (Art. 17, 18, 19, 26.)

VI. *Pe terenul organizațiunii sociale* fiecare naționalitate are dreptul, ca în vederea și în interesul dezvoltării limbii, artei, științei, agriculturii, industriei și a comerțului să-și organizeze societăți și colectivități, să întocmească pentru acestea statute. Aceste societăți au dreptul să funcționeze în deplină libertate, însă sub controlul Statului. (Art. 26.)

VII. *În viața publică comunală* tot aceleași norme sunt de urmat, ca și la autoritățile municipale. Fiecare cetățean al țării are dreptul să adreseze petițiunile lui în limba sa maternă către comune, autorităților bisericești, instanțelor judiciare și organelor acestora, precum și guvernului țării. Rezoluția pusă pe actele înaintate urmează să fie redactată în limba ungară, dar guvernul este obligat să anexeze traducerea autentică a rezoluției în limba petițiunii. (Art. 20, 21, 22, 25.)

VIII. *La complectarea locurilor vacante în serviciile publice* numai singură aptitudinea personală este factorul decisiv. Naționalitatea cetățenilor nu poate fi considerată ca piedică pentru ocuparea oricărui oficiu sau demnitate existentă în țară. Guvernul țării va îngriji, ca în oficiile judiciare și administrative și îndeosebi ca prefecți de județe să fie angajați – întrucât este posibil – astfel de persoane, care aparțin diferitelor naționalități, care posed la perfecție limbile necesare și din toate punctele de vedere sunt apte pentru ocuparea serviciului. (Art. 27.)

La alcătuirea legii despre egala îndreptățire a naționalităților au servit de bază generală ideile politice ale lui Eötvös Iosif, autorul teoretic al legii XII: 1867, despre împăcarea Ungariei cu Austria. Ca punct de plecare a servit constatarea teoretică, că naționalităților le trebuie acordate toate posibilitățile necesare pentru conservarea caracterului special propriu al fiecăreia; pretențiunea acestora pentru recunoașterea și consfințirea egalității în drepturi a lor cu majoritatea dominantă și deținătoare a suveranității trebuie satisfăcută fără șovăire. *Drepturile cuprinse în legea naționalităților nu li-se cuvin naționalităților, ca colectivități cu autonomie, sau unități juridice foederalistice, ci indivizii, membri acestora sunt puși în posesia tuturor acestor drepturi, cari li-se cuvin fiilor poporului maghiar, majoritatea națiunii politice.*

Eötvös a văzut clar, că problema naționalităților nu rămâne întotdeauna problema internă ungară și îndată ce Europa va începe a se fermenta și conflictele internaționale vor pune lu-

crurile în extremitate și puterea de încordare a problemei naționalităților nerezolvată își capătă o intenzitate și va frământa iarăși atât de febril, cum a fost dela 1848 până la 1867. în legătură cu problema naționalităților, pe lângă motivele lingvistice și etnografice, el a observat foarte clar individualitatea istorică a națiunilor, însemnătatea politică a legăturilor lor istorice și a tradițiilor lor. *În sistemul științei politice a lui, politica nu este nici etnografie, nici istorie, ci jocul viu al ideilor, pasiunilor și intereselor.* Concepția aceasta a format fundamentul, pe baza căruia a încercat savantul luminat să rezolve problema naționalităților, amestecând în măsură rațională elementele etnografice și istorice.¹⁰ Pe lângă o astfel de concepție teoretică, în baza legii naționalităților s'a părut realizabilă inaugurarea unei noi politici de naționalitate și pe deplin corăspunzătoare cerințelor timpului, *fîndcă legea conține astfel de dispozițiuni, care sunt în deplină armonie cu cele mai modeme concepții, ce le avem astăzi despre problema minorităților.* Ea a susținut și întărit unitatea și integritatea Statului față de curente, cari au urmărit descompunerea lui; iar naționalitățile au fost puse la adăpost și erau asigurate, că tot ceea ce romanii denumiau *«suum cuique»* este al lor. Adică s'a deschis naționalităților posibilitatea, ca prin mijloace legale și cari nu periclitează unitatea și integritatea Statului maghiar, să lucreze la propășirea lor culturală și-materială.

Până când partea aceea a legii, care conține prelucrarea drepturilor naționalităților, este opera lui Eötvös Iosif, autorul capitolului de introducere al legii, care conține principiile prohibițiunilor, este Deák Francisc. Noțiunea, de *«națiune politică unitară»* aici a fost concretizată pentru prima oară. Acceptarea acestui principiu și adoptarea lui ca bază istorică a evoluției a constituit condițiunea exercitării drepturilor legiferate pentru naționalități.

Noțiunea națiunii se poate examina din trei puncte de vedere și de câte ori ne apropiem de ea din altă direcție, totdeauna ajungem la o altă definițiune a ei. Căutând sensul națiunii *din punct de vedere juridic*, găsim că ea este o colectivitate, căreia îi aparțin toți cetățenii unui Stat, cari sunt posesori

¹⁰ Klebelsberg Kunó: „Br. Eötvös József emléke”. Conferința a apărut în cartea lui: „Beszédei, cikkei, törvényjavaslatai 1916–1926”. Budapesta, 1927, pag. 267–277.

de drepturi politice, fără considerare, cărei naționalități aparțin. Luând în considerare *regulele etnice* și încadrând națiunea între hotarele date de acestea, vom ajunge la stabilirea, că în comunitatea acesteia aparțin fără excepție indivizi, cari au aceiaș naționalitate, fără considerare că trăesc pe teritoriul unui singur Stat, sau pe teritoriul mai multor State. La urmă, *călăuzindu-ne de direcțiunile politice*, vom afla că toți locuitorii unui Stat sunt membrii universalității neîmpărțite al națiunii, fără deosebire cărei naționalități aparțin.

Dovada faptului, că însuși Deák Francisc a înscris noțiunea națiunii politice unitare în textul legii în acest sens, este că a înșirat între popoarele cu limbă și naționalitate diferită și pe poporul unguresc, purtătorul națiunii politice. Adică dezvoltarea acestei noi noțiuni nu a însemnat suprimarea cu orice preț a caracterelor speciale ale naționalităților, cari trăesc pe teritoriul țării, acceptarea acesteia din partea naționalităților nu ar fi însemnat renunțarea și abnegarea ființei lor naționale. *Astfel noțiunea națiunii politice unitare a servit numai la determinarea caracterului politic al Statului și a însemnat forma de apariție exterioară a lui.*

Legea XLIV: 1868 despre egala îndreptățire a naționalităților nu a satisfăcut naționalitățile. Reprezentanții naționalităților au refuzat dela început acceptarea și votarea acesteia. Contrapropunerea deputaților naționalităților, ca opiniune minoritară, a fost prezentată de către Mocsonyi Anton, Acest contraproiect de lege recunoaște unitatea și integritatea hotarelor politice și teritoriale a Statului, *însă înăuntrul acestora în locul națiunii politice unitare pretinde, ca ungarilor, românilor, sârbilor, slovacilor și rutenilor să fie recunoscuți ca națiuni cu drepturi egale ale țării.* Județele, plășile și sectoarele de alegeri să fie organizate în baza principiului de naționalitate și pe baza acesteia în aceste unități administrative limba oficială să fie limba acelei națiuni, care formează majoritatea populației. Limba maghiară, ca limba majorității locuitorilor din țară, să fie limba oficială a parlamentului și a guvernului central. Pe lângă steagurile coroanei ungare să fie întrebuintate și steagurile naționalităților. Proiectul minoritar al naționalităților conține astfel de pretențiuni referitoare la viața administrativă, la justiție și la gestiunile de afaceri din municipii, precum și pentru instrucția publică, cari întrec toate drepturile asigurate în legea naționalităților.

Legea pentru egala îndreptărire a naționalităților de fapt este a treia în rândul acelor legi, prin care parlamentul ungar, după anul împăcării dintre Ungaria și Austria, a căutat ca pe lângă respectarea intereselor vitale ale Statului să rezolve problema acută a naționalităților. *Legea IX: 1868* a asigurat bisericii greco-orientale române autonomie complectă instituțiilor de binefacere, religioase sau sociale, școli și alte așezăminte de educaționale. *Legea XXXIX: 1868* a introdus în Corpus Juris unguresc arhiepiscopia greco-catolică din Alba Iulia – Făgăraș (Blaj) și episcopiile din Gherla și Lugoj.

Experimentul cel mare, care a avut menirea de a aranja problema naționalităților la satisfacțiunea ambelor părți, a rămas o încercare zadarnică, un compromis unilateral. După un an dela întocmirea și sancționarea legii pentru egala îndreptărire a naționalităților în anul 1869, când naționalitățile n’au avut nici o experiență că în ce sens va fi aplicată această lege, ele au manifestat o atitudine pasivă față de ea și au acceptat principiul roman „non putarem.”¹¹ *Conducătorii mișcării naționaliste a poporului român, adunați la Mercurea în zilele de 7–8 Martie 1869, au declarat pasivitatea politică.* Cu totul, că atitudinea ostilă a naționalităților manifestată în contra legii XLIV: 1868, a determinat opinia publică maghiară ca să nu mai aibă nici o încredere în legea naționalităților și să o considere ineficace pentru rezolvarea problemei, în 1872 s’a făcut o nouă încercare în interesul de a aranja chestiunea aceasta devenită din ce în ce tot mai primejdioasă. Însă, inițiativa ministrului-președinte maghiar Lónyai Melchior a dat greș din cauză, că politicianii naționalităților în memorandumul lor întocmit la Blaj, au ridicat astfel de pretențiuni, între altele, ca condițiune a împăcării și revizuirea legii despre unirea Ardealului cu Ungaria, cari au întrecut cu mult acele principii, cari au format scheletul stabil al legii naționalităților.

Soartea legii despre egala îndreptărire a naționalităților, parcă ar fi voit să justifice proverbul clasic: quod ab initium vitiosus est, tractu temporis convalescere nequit. Dacă augurii ar fi putut să procească din simptomele, din fenomenele divergențelor, din manifestările voințelor și alte tendințelor, care

¹¹ *Bethlen István:* „Interpelláció 1907 április 10-én a román nemzetiségi mozgalmak ügyében.” Discursul a fost publicat în volumul: „Beszédei és irásai.” Budapesta, 1933, vol. I–II., pag. 20 din vol. I.

și-au întins suprafața de fricțiune a curentelor antitetice, care și-au întunecat perspectivele și speranțele legate de legea XLIV: 1868 despre egala îndreptățire a naționalităților și care era chemată să rezolve definitiv problema naționalităților, ei ar fi schițat brusc conturile eșecului, care a neliniștit neconținut opinia publică dela declararea dualismului până la descompunerea Monarhiei Austro-Ungare.

Pentru a putea înțelege mișcarea naționalistă a poporului român din Ardeal în intervalul de timp dela 1868 până la 1918, precum și soarta fatală a legii naționalităților, *suntem nevoiți de a cerceta evenimentele și împrejurările istorice, cari au schilozat voința pornită pentru realizări, în sensul adevărat al legii.*

Nu încapă nici o îndoială, că în viața poporului român din Ardeal, suirea pe tron a regelui Carol I la 10 Mai 1866 și recunoașterea României ca regat liber și independent la 10 Mai 1881, au constituit un punct pentru o nouă orientare politică. Conducătorii mișcării naționalităților și-au pierdut convingerea, că aplicarea legilor ungare și reformarea eventuală a acestora pe cale constituțională și parlamentară, ar putea să fie cea mai mare garanție dezvoltării libere a naționalităților.¹² Factorul nou politic: Regatul Român, care și a făcut apariția la orizont, a făcut ca conștiința națională a românilor Ardeleni să progreseze ritmic. *Faptul că între schimbările constituționale și de drept public survenite în România independentă și întărirea mișcării naționale a românilor din Ardeal au existat legături psihologice, îl recunosc și scriitorii și istoricii români.*^{13, 14} Însă aceasta ne învederează și schimbările și nouile orientări pe care le găsim în politica națională a popoarelor nemaghiare din Ungaria.

În programul partidului național român, constituit la 12 Mai 1881, în urma inițiativei lui Popea Nicolae, vicariu greco-oriental din Sibiu și care program a fost rezultatul unei dezvoltări lungi de un secol și jumătate și a fost conceput de cooperarea intensivă a forțelor istorice, pe primul plan le găsim pretențiunile ferme ale naționalităților pentru revizuirea legii pentru

¹² Bethlen István: opera cit. pag. 21, vol. I.

¹³ Nicolae Iorga: „Calendarul Ligei Culturale pentru anul 1909”, pag. 64.

¹⁴ Mircea Russu Sirianu: „La question de Transylvanie et l'unité politique roumaine.” Paris, 1916, pag. 307.

egala îndreptățire a lor, precum și anunțarea, că partidul național român va lupta fără șovăire pentru redobândirea autonomiei Ardealului. Deși în privința tacticei de urmat, conducerea partidului național român n'a reușit să aibă o armonie complectă – căci de exemplu grupul lui Babeș Victor și Mocsonyi Alexandru n'a aprobat ca partidul național român să-și realizeze pretențiunile politice ale lui în contra constituției Statului și cu mijloace, cari periclitează bazele și principiile doctrinei de drept constituționa, – *partidul național român în conșfătuirile ținute în anii 1884, 1887, 1890, 1892, 1893, 1895 și 1905 nu a schimbat întru nimic punctele programului fixat la Sibiu, ci și le-a însușit complect.* În acest timp s'au angajat în serviciul acestui gând separatistic toate mișcărilor și manifestațiunile mai însemnate ale poporului român. Memorandul studenților universitari din București, publicat în Noemvrie 1890, Replica dată la răspunsul studenților unguri, publicată în 1892, Memorandul partidului național român, înaintat la Viena, la 28 Mai 1892, fără știrea guvernului maghiar și înființarea și funcționarea Ligei Culturale, înființate în București, la 24 Ianuarie 1891, sunt momentele cele mai însemnate ale politicei naționale române, cari și-au avut scopul să transpună în opinia publică o idee călăuzitoare, care să înregimenteze întreaga națiune română într'o voință unitară.

Fiindcă fiecare acțiune naște reacțiune, din punct de vedere național, social și psihologic o găsim explicabilă împrejurarea, că colectivitatea societății maghiare și păturile conducătoare ale acesteia și-au pierdut încrederea în legea pentru egala îndreptățire a naționalităților, fiindcă au observat, că din cauza rezistenței pasive, organizată de către partidul național român, împăciuirea și colaborarea strânsă între elementele ungare și nemaghiare în spiritul acestei legi, este irealizabilă. În măsura în care mișcărilor naționalităților și-au împrumutat un caracter tot mai ostil și separatistic față de corpul politic constituit și față de principiul de Stat, în aceeaș măsură s'a micșorat interesul maghiarimei pentru legea naționalităților.

Conform celor de mai sus, una dintre greutățile legate de aplicarea integrală a legii pentru egala îndreptățire a naționalităților își are rădăcinile ei tocmai în atitudinea naționalităților interesate în primul rând, iar a doua este în stânsă legătură cu atitudinea politică a Austriei față de problema naționalităților.

În viața istorică a poporului maghiar problema naționalităților și cea austriacă au stat strâns legate una de alta. În politica austriacă dinainte de război, naționalitățile au fost factorii permanenți, cu puterea cărora au stăruit să contrabalanseze puterea rasei maghiare, ca aceasta să nu descompună cumva imperiul austriac.¹⁵ A fost deci clar, că politica austriacă tradițională s'a folosit cu orice preț de acest mijloc spre a-și putea asigura continuitatea dominațiunii austriace într'un Stat, care în fiecare clipă se aștepta la o ofensivă concentrică a cetățenilor de origini neaustriace. Acest mijloc al politicei austriace, practicat cu foarte mare dibăcie, n'a fost de dată recentă. După încheierea dualismului în 1867, politica austriacă, exploatarea rasei maghiare, s'a prezentat în haină schimbată și a prezentat cartea sa de vizită ca binevoitoare și sinceră. Aparența era schimbată, însă în fond a rămas cea veche: marea împăcare din 1867 nu a adus nici o schimbare în fond. Cercurile conducătoare din Viena au arătat o atenție binevoitoare față de mișcarea națională a sârbilor din Ungaria, deja în timpul domniei lui Leopold II. *Pe de altă parte ei au avut grije, ca să adreseze și poporului român din Ardeal cuvinte de încurajare și au promis marea cu sarea, că vor să primească și poporul român din Ardeal drepturi similare și chiar complet și intru totul egale cu cele ale sașilor.*¹⁶

Politica austriacă, care în timpul dualismului a fost foarte îngrijită, ca prioritatea și superioritatea ei să nu scadă cumva, sub influența evenimentelor și întâmplărilor. Cu tactica ei rafinată, a ținut mereu la ordinea zilei problema nerezolvată a naționalităților, ca astfel să anihileze puterile colectivității ungare, cari tindeau la supremație, între popoarele monarhiei. Deci pentru Austria a fost o problemă esențială și vitală de a se folosi permanent și cu mult, tact de posibilitățile rezultate din târăgânarea diplomatică a rezolvării acestei probleme acute. Prin urmare, *conducătorii oficiali și cu răspundere, precum și colectivitatea poporului maghiar de cîteori și-au pus problema naționalităților pe primul plan al preocupărilor lor, au depus toată silința de a rezolva problema naționalităților și au avut teamă, că vor fi atacați în spate de către puterile din Viena, care și-au desfășurat activitatea lor în dosul culiselor.*

¹⁵ Klebelsberg Kunó: opera citată la punctul 10, pag. 270.

¹⁶ Dr. Ioan Lupaș : opera citată la punctul 4, pag. 623.

Datele și evenimentele puse în evidență de acest studiu, pot fi rezumate în trei puncte și anume:

I. Istoria poporului maghiar ne arată graficonul unei lupte permanente. Seizmograful istoriei lui notează vibrațiuni și cutremure permanente, cari au periclitat existența, libertatea și independența Statului maghiar. Din cauza luptelor purtate în contra inamicilor externi, nu a putut găsi ocazia pentru rezolvarea problemelor interne. Direcțiunile liberale ale politicei din 1848–49 de fapt nu au rezolvat problema naționalităților, care pe lângă problemele de drept public, a fost problema cea mai accentuată a vieții publice maghiare, dar totatunci, nici celelalte State din Europa n'au avut posibilitatea de a liniști patimile revoluționare ale naționalităților. Însă la 1868, în anul următor după încheierea dualismului și rezolvarea problemei de ordin de drept public, când mersul de dezvoltare istoric al poporului maghiar a devenit mai nivelat, atunci a întocmit legea XLIV: 1868 despre egala îndreptățire a naționalităților.

II. Mișcarea națională a poporului român din Ardeal, pornită la cale în anul 1791, exceptând pretențiunile foederalistice cu totul izolate ale lui Andrei Șaguna și Erdélyi Vasile, până la încheierea dualismului a recunoscut unitatea Statului maghiar și în cadrele acestuia a pretins pentru poporul român drepturi culturale, economice, administrative, politice și confesionale, pe terenul justiției și al instrucției. Legea XLIV: 1868 a recunoscut toate pretențiunile naționalităților, cari n'au periclitat întru nimic unitatea țării și interesele drepturilor de Stat ale acesteia. Aplicabilitatea acestei legi și aptitudinea ei pentru rezolvarea problemei naționalităților le-au recunoscut chiar și politicianii români, când pentru rezolvarea parțială și provizorie a problemei minorităților, Consiliul Dirigent, cu ordonanța No. I. s'a asigurat acestei legi ca să rămână în vigoare și pe mai departe, cu modificarea, că drepturile asigurate naționalității române i se cuvin minorității maghiare și celorlalte; iar unde ordonă întrebunțarea limbei maghiare, acolo este de înțeles limba română.

III. Legea XLIV: 1868 despre egala îndreptățire a naționalităților nu a satisfăcut însă naționalitățile și față de acestea, ele s'au retras în pasivitate. Pretențiunile teritoriale ale naționalităților și politica austriacă manifestată în legătură cu problema naționalităților a făcut, ca opinia publică ungară, dornică sinceră de împăciuire să se deslege tot mai mult de legea natio-

nalităților. Naționalitățile pe deoparte și politica austriacă pe de altăparte, au fost cauza, că aplicarea în vigoare a acestei legi, a fost îngreunată de piedici invincibile. Partidul național român numai în anul 1906 a renunțat la pretențiunea formulată pentru redarea autonomiei Ardealului și la punctul 1 din programul adoptat în anul 1905, care cere recunoașterea ca persoană politică a poporului român din Ardeal,¹⁷ însă opinia publică ce s'a format în legătură cu această chestiune s'ar fi putut schimba numai prin o nouă pregătire temeinică. Întâmplările și evenimentele istorice survenite între timp, i-au tăiat firul acestei posibilități.

Pe lângă toate punctele de vedere și împrejurările doveditoare, recunoașterea, respectarea și aplicarea în realitate a drepturilor asigurate în favoarea popoarelor minoritare și puse sub garanție internațională, nu poate să fie condiționată de evenimentele timpurilor istorice trecute și refuzate cu invocarea legii drastice: dinte pentru dinte, nici pentru aceea, *că violarea drepturilor minoritare ar însemna călcarea tocmai a acestui principiu, în baza căruia contractele de pace au făurit în 1919–20 Europa nouă.*

Pentru încheiere: «*Union Catholique d'Études Internationales*» – uniunea catolică înființată pentru studiile internaționale – cu sediul la Fribourg în Elveția, în zilele de 17–20 Ianuarie 1931 a avut o consfătuire, la care au luat parte englezii, belgienii, francezii, irlandezii, polonezii, ungurii, germanii și elvețienii.¹³ La această consfătuire a fost elaborată o declarațiune despre drepturile și îndatoririle minorităților. Punctul 7 al acestei declarații conține următoarele: Fiindcă naționalitatea cetățenilor – indiferent dacă este vorba de una și unică, sau de mai multe feluri de naționalități – reprezintă pentru aceștia o moștenire prețioasă, din acest motiv Statul își are unele obligațiuni potrivite; Statul ca păstrătorul, apărătorul și servitorul tuturor valorilor umane, este îndatorat să le păstreze, să le apere și să servească toate acele valori, pe care le reprezintă și susține însăși naționalitatea. Statul este ținut să conlucreze în ve-

¹⁷ Dr. Iuliu Maniu: „Discursuri parlamentare, 29 Mai – 31 Iulie 1906”, pag. 33.

¹⁸ Mihelics Vid: „A kisebbségi kérdés a társadalombölcselet fényénél.” Studiu publicat în revista „Magyar Kultura” din Budapesta, anul XIX, vol. I. 1932, pag. 395.

derea interesului, ca naționalitățile să-și poată' îndeplini îndatoririle lor culturale și de educație. Iar aliniatul al doilea al punctului 9 spune următoarele: Asimilațiunea, dacă sub acest cuvânt înțelegem uniformizarea obiceiurilor și instituțiilor național pe alte căi, decât acelea, care își cuceresc cu dela sine putere pe cei interesați pentru nouile forme ale culturii umane, de asemenea trebuie să o condamnăm, indiferent dacă aceasta vine din partea Statului, ori din partea acelor grupuri naționale, cari nu sunt dispuse să recunoască nici un fel de deosebire. Variațiunea culturii naționale este o dovadă a bogăției naturei omenești. Aceasta în sine nu este dăunătoare Statului, ci din contra, ea poate să contribuie la propășirea și înflorirea acestuia.

A mai adăuga observațiuni lămuritoare la aceste gânduri și idei, este cu totul pe prisos. Sensul adevărat al acestora își va găsi drumul și la acele grupuri de popoare, cari nu vor să cunoască nici un fel de deosebire între granițele țării.

Le problème des minorités a la XVI. Session de l'Assemblée de la Société des Nations.

Nous offrons aux lecteurs de cette revue le texte authentique du discours concernant la protection des minorités, tenu par M. le général *Tánczos* au nom de la délégation hongroise.

La seconde question sur laquelle la Délégation hongroise tient à attirer l'attention de l'Assemblée, est celle de la protection des minorités. Cette année, c'est de la tribune de l'Assemblée même que la délégation de la Hongrie voudrait faire quelques observations à ce sujet.

Cette attitude de la délégation hongroise est dictée par la considération que, cette année, l'intérêt général se porte avec une attention encore plus soutenue que d'habitude, vers les délimitations des séances plénières de l'Assemblée.

En soulevant cette question devant vous, la délégation hongroise a surtout en vue l'intérêt européen, car tant que le problème des minorités ne reçoit pas une solution satisfaisante, le mécontentement des minorités, l'amertume qu'elles ressentent, s'opposeront toujours au rétablissement de l'équilibre interna-

tional et au développement d'une atmosphère favorable à la sincère réconciliation des peuples. En dehors de cette considération générale, la délégation hongroise est guidée par la certitude que les modalités d'application de la protection minoritaire exercent une influence décisive sur le sort de plus de trois millions de Hongrois que le Traité de Trianon, sans procéder à une consultation populaire, a placés sous souveraineté étrangère et dont les destinées ne sauraient laisser la Hongrie et la nation hongroise indifférentes, d'autant moins que, en apposant sa signature au bas des dispositions draconiennes du Traité de Trianon, la Hongrie estimait recevoir la garantie des traités de minorités au sujet de la protection efficace des masses hongroises détachées de la mère-patrie.

On sait que la protection que les divers traités de minorités entendaient assurer au profit des minorités s'est révélée insuffisante dans la pratique et que les espoirs éveillés sur ce terrain par la Société des Nations ont été déçus.

Ce fait regrettable tient, abstraction faite de l'insuffisance des dispositions en matière de droit matériel des traités de minorités, en premier lieu aux préoccupations politiques qui ont inspiré les résolutions de l'Assemblée et du Conseil destinées à préciser les modalités d'application de la protection des minorités dont la Société des Nations avait assumé la charge et qui ont engendré des fissures et des lacunes rendant à peu près illusoire le système actuel de la protection des minorités.

La délégation hongroise ne se dissimule pas que, malgré la nécessité évidente d'une refonte radicale de la procédure actuellement suivie en matière de protection minoritaire, le moment ne semble pas opportun pour présenter, avec quelque chance de succès, des propositions en ce sens. Elle estime cependant qu'il est de son devoir d'appeler l'attention de l'Assemblée sur les moyens dont l'utilisation sans réserve et l'application pratique permettraient à la Société des Nations, même dans le cadre du système et de la procédure actuellement en vigueur, d'accomplir plus efficacement, plus parfaitement et d'une façon plus conforme aux intérêts des minorités, la tâche qui lui incombe dans le domaine de la protection minoritaire.

La délégation hongroise croit pouvoir résumer comme suit les possibilités offertes par la procédure actuelle:

1° Le Conseil contribuerait beaucoup à fortifier la protection

s'il abandonnait sa thèse professée jusqu'ici sur l'étendue de la garantie assumée par la Société des Nations et sur la question de savoir si le Conseil est tenu d'intervenir pour assurer le respect des traités de minorités seulement dans le cas où des pétitions appellent son attention sur les infractions où le danger d'infraction aux obligations de ces traités, ou bien s'il doit prendre lui-même l'initiative de telles interventions. Se ralliant à la première de ces vues dans sa pratique suivie jusqu'ici, le Conseil n'a pas pris une seule fois l'initiative de l'intervention, quoi qu'une telle manière de concevoir l'étendue de la garantie soit contraire aux résolutions, tant de l'Assemblée que du Conseil lui-même.

Selon l'interprétation donnée par le Conseil dans sa résolution du 22 octobre 1920 (Rapport Tittoni), la garantie de la Société des Nations signifie entre autres „que la Société doit s'assurer que les dispositions relatives à la protection des minorités sont constamment exécutées.” Et la résolution de l'Assemblée du 21 septembre 1922, dit, dans son paragraphe 5, que le Secrétariat général est „chargé de réunir des informations concernant la façon dont sont exécutés les traités des minorités”.

Cela ne justifie donc pas la pratique suivie en la matière par le Conseil; au contraire, les résolutions que nous venons de citer tendent à poser une règle toute différente. Car comment la Société des Nations pourrait-elle s'assurer que les dispositions relatives à la protection des minorités sont constamment exécutées si elle n'observait pas avec attention l'application qu'on fait de ces dispositions et si, en cas d'infraction ou danger d'infraction, elle n'intervenait pas de sa propre initiative? A quoi peuvent servir, sinon à ce but, les informations que le Secrétariat général est chargé de recueillir sur la façon dont sont exécutés les traités de minorités?

Le deuxième alinéa de l'article de garantie ne contient pas la restriction que les Membres du Conseil ont le droit d'appeler l'attention du Conseil sur les infractions ou le danger d'infraction seulement dans le cas où une pétition minoritaire a été déposée. Cependant, il peut arriver que la minorité s'abstient d'adresser à la Société des Nations une pétition qui lui attirerait des mesures de représsailles. La menace de l'application d'une sanction pénale peut très bien étouffer la volonté de se plaindre; c'est ce que montre l'exemple du nouveau code pénal en pre-

paration dans un des Etats liés par les traités de minorités. Dans un tel cas, les infractions les plus graves aux stipulations du traité peuvent être commises sans réparation, si le Conseil n'exerce pas un contrôle permanent sur l'exécution des traités et si, au besoin, il ne prend pas lui-même l'initiative de l'intervention.

2° On a exprimé de plusieurs côtés le désir, non réalisé jusqu'ici, de voir créer une Commission permanente des minorités.

L'existence d'une telle commission, composée d'experts, ne porterait nulle atteinte au privilège qu'ont les Membres du Conseil d'avoir seuls le droit d'attirer l'attention du Conseil sur les infractions ou le danger d'infraction aux dispositions des traités; bien au contraire, elle faciliterait l'usage de ce privilège qui constitue en même temps – d'après le rapport Tittoni – l'accomplissement d'un devoir.

Il est difficile de soutenir que la protection internationale des minorités a moins d'importance que les affaires concernant les mandats, et pourtant ces affaires ont une commission permanente. Il est vrai que le Pacte prescrit l'existence d'une telle commission et ne prescrit pas la création d'une commission permanente des minorités, mais cela ne justifie en aucune façon la non-institution d'une commission permanente des minorités.

3° En ce qui concerne maintenant la suite donnée aux plaintes minoritaires, le suprême desideratum que nous nous permettons de formuler est que le Conseil écarte dans cet ordre de questions toute considération politique et s'inspire avant tout du droit.

Dans toute pétition minoritaire, il est affirmé que le Gouvernement intéressé a enfreint certaines dispositions du traité de minorités et les pétitionnaires implorent la protection de la Société des Nations contre les injustices subies. Il appartient au Conseil d'établir s'il y avait ou non infraction au traité, et, dans l'affirmative, de prendre les mesures qui s'imposent. Mais c'est là une question juridique et non pas politique. Il faut donc l'envisager non pas sous un point de vue politique, mais en s'inspirant de considérations juridiques, et la réparation des torts, si torts il y a, doit consister dans le rétablissement rigoureux de l'ordre juridique international qui a été violé. Les traités stipulent pour les Etats intéressés certaines obligations internationales et définissent certains droits correspondant à ces

obligations; ils n'érigent pas les minorités ou les membres des minorités en sujets de ces droits, mais il n'est pas douteux que les droits en question ont été créés à leur profit. Les fonctions à exercer par le Conseil en application des traités ont pour ainsi dire un caractère judiciaire, et on a beau chercher dans les traités une base pour interpréter ces fonctions comme une espèce de médiation politique.

4° En s'inspirant de considérations juridiques, le Conseil interviendrait auprès des Gouvernements intéressés avec plus de force qu'il n'a fait jusqu'ici en faveur de la réparation complète des torts. La solution pratique d'aujourd'hui ne saurait satisfaire les minorités, car elle n'ouvre la possibilité que d'une réparation bien partielle-même en mettant les choses au mieux. Quiconque a le sentiment du droit doit protester contre une telle solution d'autant plus que le règne du droit dans la vie internationale et pour l'exécution de certains traités seulement en consentant que d'autres traités restent inexécutés en tout ou en partie.

5° Dans la modification des règles de procédure de Madrid, il a été précisé que les membres du Conseil peuvent puiser leurs informations concernant l'objet d'une pétition à n'importe quelle source; donc auprès des pétitionnaires aussi. Malgré cela, il est extrêmement rare que les pétitionnaires soient invités à fournir des informations complémentaires. Et pourtant, il n'en résulterait pas l'apparence d'une procédure contentieuse: les informations complémentaires ne changent rien à la situation juridique des pétitionnaires et ne les transforment pas en parties dans la procédure.

Il est indispensable de consulter les pétitionnaires dans tous les cas où les Observations du Gouvernement intéressé présentent la situation de fait ou de droit sous un jour notablement différent de celui sous lequel les pétitionnaires l'ont exposée. Dans ces cas, tout autre moyen fait défaut pour établir la vraie situation de fait ou de droit et pour trancher la question de savoir s'il y avait infraction ou non au traité.

6° Selon le paragraphe 2 de la résolution adoptée par l'Assemblée le 21 septembre 1922: „En cas de divergence d'opinion sur des questions de droit ou de fait concernant les stipulations des traités de minorités entre le Gouvernement intéressé et l'un quelconque des Etats membres du Conseil, l'As-

semblée recommande aux Membres du Conseil de faire appel, en évitant tout délai inutile, à la décision de la Cour permanente de justice internationale, conformément aux traités de minorités”. – Cela ne s’est fait jusqu’ici dans aucune affaire concernant les traités généraux de protection des minorités. Ajoutez encore à cela que le Conseil préfère recourir pour avis consultatif à un comité de juristes, créé *ad hoc*, au lieu de faire appel aux lumières de la Cour quoique ce dernier procédé paraisse recommandable à tous les points de vue.

Il convient de rappeler ici la résolution du 22 octobre 1920 prise sous la forme de l’adoption du rapport Tittoni et déclarant que „le Conseil et la Cour sont les doux organes chargés d’assurer l’application de la garantie.” Il est à regretter qu’exception faite des avis consultatifs donnés sur l’initiative de l’Allemagne, la Cour n’a guère eu l’occasion – au cours des dernières quinze années – de remplir l’importante mission dont le rapport Tittoni entendait la charger et de mettre ainsi la haute science juridique et l’amour de la justice de ses membres au service de la protection international des minorités. Il convient donc de saluer avec d’autant plus de joie l’avis consultatif donné par la Cour au printemps dernier dans le litige albano-grec relatif aux écoles. Nous nous plaignons à y voir un précédent et le signe heureux que le Conseil s’adressera désormais, plus fréquemment à la Cour pour demander son avis à propos de l’examen des pétitions minoritaires.

Nous le souhaitons aussi parce que nous verrions alors la fin de la situation fautive et même anormale où les doléances scolaires des minorités hongroises, en tous points pareilles à celles des Grecs d’Albanie, n’ont pas reçu satisfaction uniquement parce que la Cour n’avait pas l’occasion d’éclairer le côté juridique de la question comme elle a pu le faire grâce à une mesure de sagesse du Conseil à propos de la plainte de la minorité grecque d’Albanie. Il serait donc heureux si, à l’avenir, le Conseil suivait la pratique constante et égale pour tous les cas de demander plus fréquemment l’avis consultatif de la Cour.

7° Nous ne saurions passer sous silence la lenteur du règlement des plaintes minoritaires. Au point de vue des minorités qui se plaignent d’une violation de droit, il importe autant d’obtenir de la Société des Nations un règlement satisfaisant de la plainte que de l’obtenir rapidement, car le retard peut

engendrer des préjudices irréparables. Or le règlement d'une plainte demande actuellement jusqu'à trois années. On pourrait remédier à ces lenteurs de la procédure en engageant les Gouvernements à présenter leurs observations dans un délai raisonnable et en s'abstenant de prolonger reprises les délais fixés par le Conseil. Ce qui contribue à traîner les choses, c'est entre autres que si le Gouvernement intéressé reproche aux pétitionnaires de n'avoir pas épuisé toutes les instances administratives et judiciaires du pays avant le dépôt de leur pétition à la Société des Nations, le Conseil demande toujours l'avis d'un comité de juristes. C'est absolument superflu et bon tout au plus à gagner du temps pour les pourparlers avec le Gouvernement intéressé. La superfluité est mise en évidence par le fait que les comités de juristes, institués *ad hoc* par le Conseil, se sont prononcés sur la question en plusieurs occasions et toujours dans un sens négatif; en effet, l'épuisement des instances nationales n'est pas imposé comme condition pour l'exercice du droit et du devoir que les membres du Conseil tiennent de l'alinéa 2 de l'article de garantie. La constitution d'une Commission de minorités, constitution proposée depuis longtemps de plusieurs côtés, serait à même de remédier également à ces difficultés.

8° Il importe de faire respecter le voeu exprimé par le Conseil dans le paragraphe 5 de sa résolution du 13 juin 1929 et tendant à obtenir des Gouvernements qu'ils consentent le plus souvent possible à la publication du texte de la Pétition, accompagné de celui de leurs Observations. En donnant aux discussions un caractère public plus accentué, on ne ferait qu'augmenter la confiance des minorités dans la protection que leur accorde la Société des Nations.

9° Enfin, le Conseil ne devrait pas considérer sa tâche comme terminée s'il a pris une décision envisageant la réparation d'un tort ou d'une injustice qui forme l'objet d'une pétition minoritaire. Il est nécessaire de suivre avec attention si le Gouvernement intéressé agit en stricte conformité de cette décision et quand il la met à exécution; autrement, la réparation accordée peut perdre toute valeur et l'assistance judiciaire peut devenir purement illusoire. Qu'il nous soit permis d'illustrer ceci par un exemple caractéristique.

Un groupe de personnes appartenant à la minorité hon-

groises d'un des Etats liés par les traités de minorités à déposé une pétition où il se plaignait de la confiscation d'une masse importante de biens, propriété de la minorité et affectée depuis longtemps au développement de la culture intellectuelle et de la prospérité matérielle de cette minorité. Trois ans après le dépôt de la pétition, le Conseil a pris une résolution réparant, dans une faible partie, les torts infligés à la minorité. Pendant deux ans, le Gouvernement intéressé n'a rien fait pour l'exécution de la décision. Et quand il s'y est mis, il a commencé par prendre une mesure que les intéressés ne pouvaient pas accepter puisqu'elle ne répondait pas à la décision du Conseil. Ils se virent donc obligés d'adresser une nouvelle pétition à la Société des Nations. Comme cette nouvelle pétition n'est pas encore réglée, voici la situation actuelle: six ans après le dépôt de la pétition et trois après la décision du Conseil reconnaissant en partie le bien-fondé de la plainte, cette décision n'est toujours pas exécutée. La possibilité de tels cas ne contribue certes pas à rehausser la valeur de la protection internationale que la Société des Nations a assumée vis-à-vis des minorités.

Dans ce qui précède, nous avons résumé les principales lacunes du système de protection actuel, lacunes qu'il serait possible de combler – nous l'avons dit – dans le cadre de la procédure actuelle même. C'est une erreur profonde et une crainte absolument injustifiée de supposer qu'en jouissant d'une protection plus efficace, les minorités seraient encouragées à se plaindre sans cesse de leurs gouvernements et à multiplier les pétitions purement démonstratives. Le souci de l'objectivité nous force à constater que les minorités ne se plaignent pas sans raison et qu'elles préféreraient ne jamais devoir se plaindre. C'est du moins la règle qui ne comporte que des exceptions fort rares.

Aujourd'hui, les minorités viennent encore se plaindre à la Société des Nations – en tant que la peur des représailles ne les en retient pas, – parce qu'elles n'ont pas perdu toute confiance dans la Société des Nations, et parce qu'elles n'ont pas encore la conviction amère que rien ne sort de se plaindre, car même la cause la plus juste sera étouffée. Et si cela arrive un jour, si elles cessent tout à fait de se plaindre, est-ce qu'on pourra en tirer la conclusion qu'elles n'ont plus à se plaindre

de rien, que les gouvernements respectent scrupuleusement les droits des minorités créés au profit des minorités par des traités?

On a fait d'innombrables citations de la parole de Wilson qui disait il y a seize ans que rien ne compromet davantage la paix mondiale que le traitement injuste infligé aux minorités. Si cela était vrai il y a seize ans, cela ne peut être faux aujourd'hui. Protéger réellement et efficacement les minorités contre toute oppression est l'intérêt autant des minorités que de la Société des Nations créée, d'après le préambule du Pacte, pour garantir aux nations la paix et la sûreté.

En vous soumettant les observations que je viens d'exposer, la délégation hongroise a désiré faire de la tribune de l'Assemblée, un appel pressant et respectueux au Conseil pour que celui – ci – en sa qualité d'organe chargé d'assurer l'application de la garantie assumée par la Société des Nations en matière de protection des minorités – veuille prendre en considération nos suggestions qui – selon l'avis de la délégation de Hongrie – permettraient d'accomplir d'une manière plus parfaite la tâche importante qui lui incombe dans ce domaine.

Seton-Watson über die Nationalitätenfrage.

Kein Friede in Europa ohne Achtung der Nationalitätenrechte. Diese These vertritt eine der bekanntesten Autoritäten auf dem Gebiete der Minderheitenfragen in den angelsächsischen Ländern, Professor *Seton-Watson*. In der kürzlich erschienenen Nummer der Zeitschrift „*Slavonie Review*“ veröffentlicht er unter der Überschrift „*The Question of Minorities*“ Ausführungen, die sich in ebenso sachlicher, wie eindeutiger Weise gegen die Politik aller jener Regierungen richten, die dieser grundlegenden Wahrheit nicht Rechnung tragen wollen. Prof. Seton-Watson, der von der These ausgeht, dass die Revision der Grenzen keine endgültige Lösung der Nationalitätenfrage darstellen würde, erklärt hierauf, dass es in Europa, „solange diese Frage in einer für die Minderheiten selbst, ebenso wie für ihre jenseits der Grenzen lebenden Volksgenossen nicht zufriedenstellenden Weise gelöst wird, zu keiner wirklichen Befriedigung kommen kann.“

Prof. Seton-Watson untersucht hierauf in denselben Ausführungen der erwähnten Zeitschrift die Lage in den mitteleuropäischen Staaten, von dem Minderheitenproblem ausgehend. Wie bekannt, ist es Seton-Watson – „*Scotus Viator*“ – gewesen, der in den Jahren vor Ausbruch des Weltkrieges in

systematischer Weise für die Rechte derjenigen Völker in der alten österreichisch-ungarischen Monarchie eingetreten ist, die heute als Staatsvölker auf eigenem Gebiete leben. Seton-Watson stellt mit Bedauern fest, dass „überspannter Nationalismus und die Tendenz multinationaler Staaten, sich als rein national hinzustellen“ bestünden. „Was aber wirklich not tut“ – erklärte er – „ist die Erkenntnis der Tatsache, dass die ‚Nationalität‘ eines Menschen nicht mit seiner ‚Staatsbürgerschaft‘ gleichbedeutend ist.“

BÜCHER UND ZEITSCHRIFTEN.

Les minorités nationales en Europe Centrale et Orientale.

Nous empruntons cette récénsion très intéressante des numéros 3602–3604 du Quotidian politique „La Bulgarie“.

Sous le titre ci-dessus vient de paraître en volume à part un ouvrage qui a été présenté comme thèse de doctorat à la faculté de droit de l'Université de Paris, par M. Thomas Petrov, originaire de Skopie.*)

La question minoritaire n'est plus un sujet vierge. La littérature spéciale remplit déjà des bibliothèques, où des ouvrages généraux, des monographies s'entassent chaque jour. Mais le problème continue à passionner et chaque nouveau volume, surtout lorsqu'il s'occupe des régions les plus menacées, est reçu avec une curiosité justifiée.

Le jeune auteur a préféré ne pas se limiter à traiter son sujet direct; plus de la moitié du volume s'occupe du problème minoritaire en général. La matière qui donne le titre à cette œuvre est traitée plus spécialement dans la troisième partie, où même le plus grand nombre de pages est consacré au problème le plus brûlant d'entre tous, à la situation de la minorité bulgare en Macédoine. Peu de place est donc destinée à la situation dans les autres pays de l'Europe centrale et orientale, ce qui peut décevoir le lecteur attiré par le titre seul du volume. Mais les développements théoriques qu'on trouve dans les trois autres chapitres du volume sont du plus grand intérêt et en rendent la lecture très utile et instructive. On peut dire que l'exposé de l'auteur, au point de vue de la théorie du droit minoritaire, telle

*) Thomas Petrov, docteur en droit. Les Minorités Nationales en Europe Centrale et Orientale. Paris. 1935, pages 224. Ed. Domat – Montchrétien.

qu'elle se dégage aujourd'hui de ses diverses sources, résiste à l'examen critique.

Dans l'introduction de son volume, l'auteur fait ressortir l'importance de la protection des-minorités dans le droit international public actuel qui, d'ailleurs n'est plus niée par personne. Mais les traités, ainsi que leur application présentent des lacunes et des défauts, suscitent des divergences de vues et des oppositions. On a voulu, chargeant de la protection, le Conseil de la Société des Nations et en rendant celle-ci efficace et indépendante de la seule volonté des grandes puissances, écarter le danger de complications et retoucher un peu les injustices des Traités de paix à l'endroit de certains peuples. Mais la tension n'a pas disparu. Une véritable situation d'état de guerre continue d'exister, suivant notre auteur, dans cette partie de l'Europe.

Naturellement, les 224 pages du volume de notre auteur, sont tout à fait insuffisantes pour un exposé complet de tout le problème minoritaire dans l'Europe centrale et orientale, qui englobe presque tout le problème minoritaire européen. Le lecteur est tout de même un peu déçu de ne pas voir une certaine proportion gardée, attribuée à l'attention méritée par chaque situation qui trouble ou qui est de nature à troubler la paix et les bonnes relations entre les peuples respectifs. Cependant l'auteur a le soin de nous prévenir que, tout en se proposant de donner un tableau aussi exact et aussi complet que possible de la situation, il sacrifiera certains développements, pour laisser plus de place au problème qui présente, à ses yeux, la gravité la plus à remarquer.

La paix est, aux yeux de notre auteur, le bien suprême. Il la trouve possible à la condition d'être basée sur la justice. Dans l'intérieur de chaque Etat, l'intérêt privé doit être subordonné à l'intérêt général. De même en droit international, les intérêts de l'Etat doivent être subordonnés à celui de la communauté internationale, basée sur le droit international, dont fait partie aussi le droit minoritaire. On peut espérer qu'à l'avenir, le problème minoritaire sera envisagé du point de vue des intérêts de la communauté internationale, le droit et non la politique étant alors à sa base. Pour aboutir à des résultats positifs, il faut que les majorités, aussi bien que les minorités, soient animés d'un esprit de collaboration et d'entente.

L'ouvrage, comme nous l'avons déjà remarqué, est divisé

en quatre parties, dont seule la IIIme s'occupe de la situation dans le centre et l'orient européen. Le reste est consacré au problème minoritaire général.

La première partie s'occupe de la protection des minorités avant les traités de 1919, ainsi que de l'élaboration du régime actuel. Un chapitre s'occupe du problème de la souveraineté des Etats et la protection des minorités.

L'auteur insiste que c'est surtout le sort des populations chrétiennes dans l'empire ottoman qui a déterminé les interventions collectives des grandes puissances l'oppression des minorités y étant de beaucoup plus brutale qu'ailleurs. Dans l'empire d'Autriche-Hongrie les nationalités jouissaient d'une liberté relativement complète, de droits, dont ne disposent même pas aujourd'hui les minorités dans certains Etats, pourtant soumis aux obligations des traités minoritaires. La protection, avant les traités, était purement politique, exercée par les grandes puissances. L'innovation capitale des traités est d'avoir confié le contrôle au Conseil de la Société des Nations.

La deuxième partie est consacrée à l'étude des sources du droit minoritaire, les droits et les obligations des minorités, les phases diverses de la procédure, la nature de la garantie de la Société des Nations. Nous devons faire ici la constatation, qui se rapporte d'ailleurs également aux parties I et IV, qu'un grand nombre des discussions théoriques de l'auteur, quoique très précieuses en elles-mêmes, auraient pu être délaissées et remplacées par l'étude de problèmes plus en rapport immédiat avec le titre de l'ouvrage. Certains auteurs, tel, par ex., M. A. Mandelstam, dans son volume intitulé „Protection Internationale des minorités, Ire partie, „La protection en droit international positif”, M. Hugo Wintgens, dans son „Der völkerrechtliche Schutz der Minderheiten”; M. Georg Erler, dans son „Das Recht der nationalen Minderheiten”. M. Otto Junghann dans son „Minderheitenschutzverfahren vor dem Völkerbund”, et tant d'autres, épuisent déjà largement et utilement la même matière. En se proposant de tout embrasser, le volume, nécessairement, néglige des questions importantes concernant l'application des traités et les traités mêmes, dans les régions étudiées par l'auteur. Les dates des traités qui obligent les divers Etats du centre et de l'est européen ne sont pas exactement indiquées dans cette partie du volume. Tous les auteurs, notamment MM. Wintgens,

Erler, Kraus, Kessiakov, de même que les publications officielles de la Société des Nations, indiquent d'autres dates, d'ailleurs plus loin, notre auteur lui aussi se corrige, ce qui nous permet de supposer que les fausses indications de la page 37 sont dues à une erreur.

Nous regrettons que parmi les sources du droit minoritaire positif, M. Petrov n'ait pas mentionné les conventions conclues récemment entre la Roumanie et la Yougoslavie, pour le règlement des questions scolaires et ecclésiastiques dans le Banat.

L'auteur constate dans la IIme partie de son volume que les minorités ont été déçues dans leur espoir. Les traités contiennent des lacunes – le Conseil au lieu de les combler – a au contraire, déformé et obscurci le système. Cela pousse les minorités à un désespoir inquiétant. La politique d'assimilation violente est tolérée par la communauté internationale. Et „comme la violence appelle la violence, une lutte, présentant souvent un caractère aigu, persiste entre les Etats minoritaires et les minorités. „Cette lutte présente un danger pour la paix.”

La IIIme partie s'occupe, à proprement parler, de la situation des minorités dans les pays de l'Europe centrale et orientale. Mais l'auteur sousentend en réalité non pas l'Europe orientale, mais celle du sud-est, ou l'Europe balkanique, parce qu'il ne s'occupe pas du problème minoritaire polonais, du problème allemand ou de celui des Etats limitrophes.

Faute de place, il ne put examiner toute la législation interne, ni le régime réel des minorités dans chaque Etat. Il se limite à quelques observations fugitives, pour s'arrêter ensuite au problème le plus grave selon son avis.

Il constate qu'en général, le but de la protection n'est pas atteint. Les Etats minoritaires supportent difficilement les obligations qui leur incombent, en les considérant comme une atteinte à leur souveraineté. Les minorités, de leur côté, ne trouvant pas une protection efficace, ripostent en s'appuyant sur leurs Etats d'origine.

Après un examen furtif et incomplet de la situation dans les sept autres pays, l'auteur se propose de s'occuper du sort des „minorités bulgares dans les Etats limitrophes de la Bulgarie”, question „qui a troublé et trouble encore la paix” et qui a même „failli provoquer par deux fois des conflits entre les Etats balkaniques.” Dans les autres pays il s'agit de savoir comment les traités sont appliqués.

En se proposant de résumer dans une vingtaine de pages le régime légal et de fait des minorités en Tchécoslovaquie, en Bulgarie, en Roumanie, en Hongrie, en Yougoslavie, en Autriche, en Turquie, en Grèce et en Albanie, l'auteur commet inévitablement quelques erreurs et omet de mentionner des faits importants. Ainsi, pas un seul mot n'est dit sur l'existence d'une minorité bulgare en Roumanie, ni sur le régime qui lui est appliqué. Pas un seul mot sur les différences de traitement appliquées aux différentes minorités dans le même Etat. L'auteur s'est servi des données statistiques concernant certains Etats sans les soumettre aux corrections qu'elles nécessitent.

Dans le chapitre II de la IIIme partie, M. Petrov s'occupe enfin du sort des minorités bulgares en Grèce et en Yougoslavie. Etant donné que l'appartenance ethnique de la population macédonienne de langue et de sentiments bulgares y est contestée, l'auteur discute les éléments constitutifs de la nationalité et ensuite il expose le rôle joué par la population macédonienne dans la renaissance de la nation bulgare tout entière. Une annexe contient de nombreux témoignages sur le caractère ethnique et sur les sentiments nationaux des Slaves macédoniens. Les pages que l'auteur consacre ici à la question minoritaire bulgare en Macédoine (144 à 180) sont très intéressantes et rachètent un peu l'ommission commise à l'endroit des autres minorités.

La IVme partie s'occupe à nouveau des questions générales, en rapport bien entendu avec la situation spéciale de certaines minorités, surtout dans les Balkans. L'auteur discute la question de la généralisation de la protection, ainsi que celle de la protection des droits de l'homme en rapport avec la protection des minorités. Ayant mis en évidence les imperfections du système actuel de protection, l'auteur plaide pour certaines améliorations. Il est pour la généralisation ainsi que pour la dépolitisation du système actuel. Ce qui se passe avec la minorité bulgare en Macédoine, la négation de sa qualité de minorité, l'amène à préconiser que la solution d'un problème pareil doit être confiée à un organe spécial et compétent. Des améliorations de la procédure sont à réaliser. On doit reconnaître l'autonomie personnelle de toute minorité dans le domaine culturel, social et religieux. La reconnaissance de la personnalité, juridique est de nature à donner une responsabilité plus grande aux minorités et le nombre de leurs pétitions vont alors diminuer au lieu d'augmenter.

La création d'une Commission mixte dans chaque Etat, à l'instar de celle instituée dans la Haute Silésie, paraît à l'auteur hautement utile – elle facilitera largement le rapprochement entre les gouvernements et les minorités. Il faut réformer le Comité des trois, accorder une publicité plus large à ses travaux, tenir les minorités au courant du sort de leurs pétitions. Cependant notre auteur trouve prématurée la création d'une Commission permanente auprès du Conseil de la Société des Nations pour l'étude constante et sérieuse du problème minoritaire et de l'application des Traités dans les divers pays.

Une des réformes les plus urgentes serait d'accorder à tout Etat membre de la Société, des Nations le droit de signaler au Conseil toute infraction ou danger d'infraction au droit minoritaire. L'admission des représentants des minorités à prendre une part active et directe à la procédure devant le Conseil et le Comité, verbalement ou par écrit, est également utile à tout point de vue. De même, chaque Etat membre de la Société des Nations doit avoir le droit de saisir la Cour permanente de Justice Internationale de La Haye en matière d'infraction du droit minoritaire.

Le régime des minorités dans chaque pays, par les conséquences qu'il est de nature à provoquer, intéresse la communauté internationale, aussi bien que les Etats respectifs. La pacification de l'Europe ne sera point possible, tant qu'une solution satisfaisante n'est pas apportée au problème dans son ensemble. Protéger les uns, en abandonnant les autres à leur lutte continuelle avec les majorités de leurs Etats, est un procédé peu recommandable. Cela fait persister la volonté d'assimilation de la part des Etats, d'un côté et l'obstination ferme des minorités, de l'autre. Il résulte une tension incessante entre les Etats et leurs minorités, aussi bien qu'entre les Etats majoritaires et les Etats auxquels appartiennent les minorités opprimées.

Avant de finir, l'auteur souligne de nouveau l'importance du problème minoritaire. Seule, sa solution satisfaisante et générale peut amener l'apaisement souhaité par les auteurs des Traités et la consolidation de la paix. Il termine en exprimant l'espérance que, dans un avenir très proche le problème qui trouble les relations et la bonne entente entre les Etats, ne sera plus une cause de discordes, mais bien un lien de cohésion. Ce but ne sera atteint que le jour où toute différence entre minorités et majorités disparaîtra, non par l'assimilation, mais par une égalité complète entre tous les sujets des Etats sans distinction de race, de langue et de religion. Dr. I. S. P.

Director și redactor răspunzător: Dr. Elemér Jakabffy.

Tipografia Husvéth și Hoffer, Lugoj.